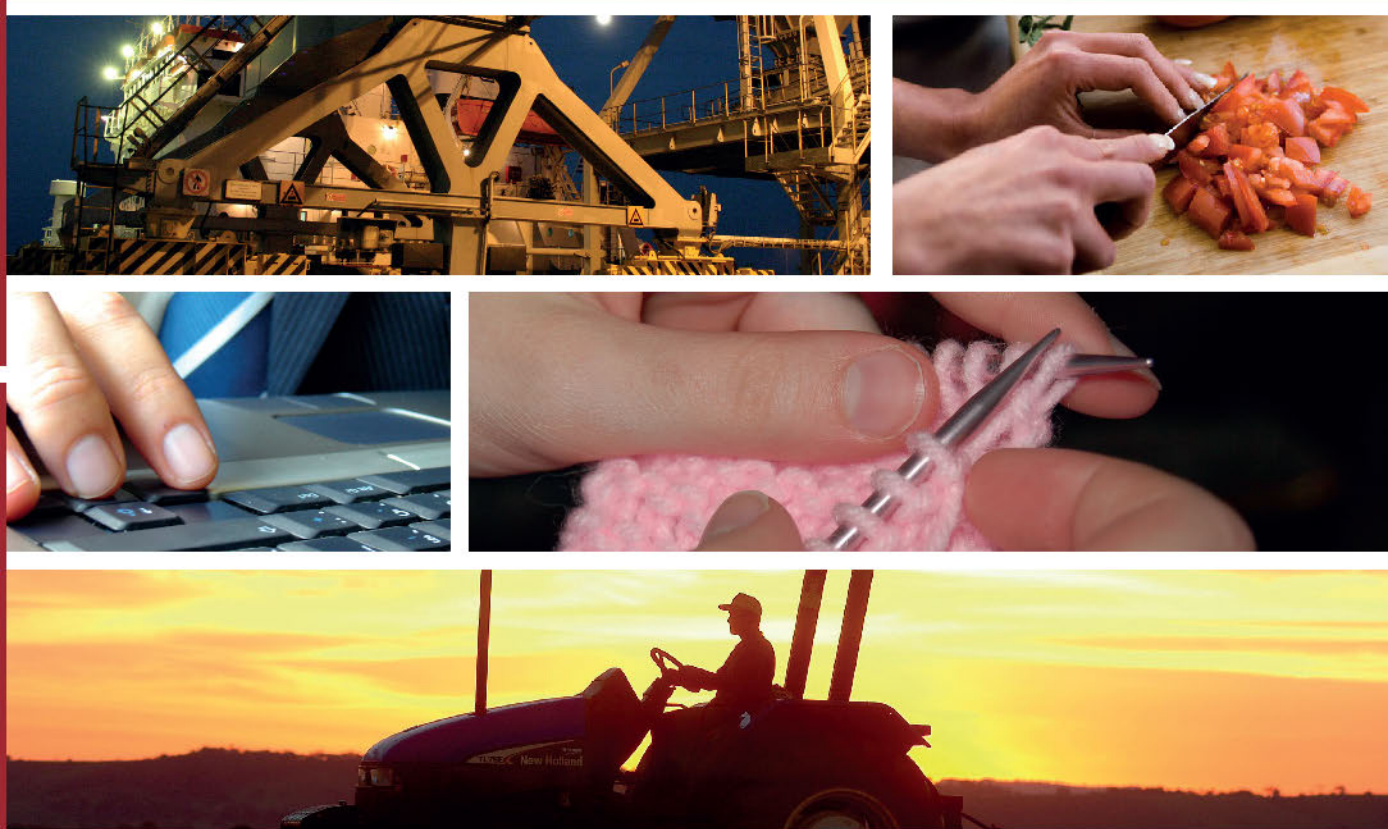

PHILOSOPHY OF VOCATIONAL EDUCATION

ปรัชญาการอาชีวศึกษา

- ปรัชญา หลักการและทฤษฎีการอาชีวศึกษาและการฝึกอาชีพ ■ พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๑
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓
- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๓

รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษมณฑ์ วัฒนานรงค์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ปรัชญาการอาชีวศึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษมันต์ วัฒนารงค์

ปรัชญา
หลักการ
และทฤษฎี

พศ.ดร.กฤษมันต์ วัฒนารงค์

ภาควิชาครุศาสตร์เทคโนโลยี

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ปรัชญาการอาชีวศึกษา

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์

ห้ามลอกเลียนไม่ว่าส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่ารูปแบบใด
นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้เขียนและเรียบเรียงเท่านั้น

เขียนและเรียบเรียงโดย

รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษมันต์ วัฒนารงค์

ISBN 978-616-7701-50-9

ราคา 750 บาท

พิมพ์ครั้งที่ 3 : กรกฎาคม 2560

ติดต่อสั่งซื้อที่

รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษมันต์ วัฒนารงค์
ภาควิชาครุศาสตร์เทคโนโลยี คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
โทรศัพท์ 08-1618-4381 E-mail: krm@kmutnb.ac.th
หรือ ศูนย์ผลิตตำราเรียน

พิมพ์ที่

ศูนย์ผลิตตำราเรียน
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
1518 ถนนประชากรราษฎร์ 1 บางซื่อ กรุงเทพมหานคร 10800
โทรศัพท์ 0-2555-2000 ต่อ 1437
E-mail: textbook_kmutnb@hotmail.com
www.textpub.kmutnb.ac.th

ออกแบบปก

กานูพงศ์ จันทน์ผืน

คำนำการพิมพ์ครั้งที่ 3

การอาชีวศึกษาของประเทศไทยได้พัฒนามาถึงระดับของการมี พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 นับเป็นพัฒนาการมาถึงขั้นสูงมาก เนื่องจากการได้มี พระราชบัญญัติ หรือกฎหมายที่ประกาศใช้แล้ว เป็นผลมาจากการรวบรวมความรู้ ความคิด หลักการ ทฤษฎี และปรัชญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสู่การปฏิบัติที่มีบทบังคับให้ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนด จึงถือเป็นบทสรุปที่เป็นข้อยุติทางด้านความคิดที่มีต่อกระบวนการจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอาชีพได้ระดับหนึ่ง

แต่อย่างไรก็ตาม การค้นหาลู่ทางที่ดีที่สุด ประเสริฐสุดสำหรับการอาชีวศึกษาและการฝึกอาชีพยังคงดำเนินต่อไป การเรียนการสอนวิชา ปรัชญาการอาชีวศึกษา ในระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือได้ดำเนินมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 40 ปี ตลอดเวลาที่ผ่านมาได้มีการสะสมเพิ่มพูนองค์ความรู้ จากประสบการณ์การจัดการอาชีวศึกษาของมหาวิทยาลัยเอง การวิจัยทางด้านการอาชีวศึกษาและการฝึกอาชีพตลอดจนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับต่างประเทศเพื่อใช้เป็นองค์ความรู้สำหรับการเรียนการสอนมาโดยตลอด

การเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนา นั้น เป็นการนำความรู้ ความคิด มาสู่การปฏิบัติ และผลของการปฏิบัตินั้นต้องมีการรับรองอย่างเป็นรูปธรรม การตราพระราชบัญญัติ เป็นการนำความคิด ความรู้มาสู่การปฏิบัติที่มีผลในการบังคับใช้ มีตัวอย่างที่เรียนรู้ได้จากเมื่อครั้งประเทศสหรัฐอเมริกาประกาศอิสรภาพจากอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1776 และมีรัฐธรรมนูญที่เป็นกฎหมายสูงสุดสำหรับการปกครองเมื่อปี ค.ศ. 1787 และการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ. 1789 ซึ่งได้ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเช่นกัน เป็นเหตุการณ์สำคัญในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18

การร่างรัฐธรรมนูญที่เป็นกฎหมายสูงสุดของทั้งสองประเทศนั้น เป็นการนำความรู้ ความคิด ปรัชญา หลักการ และทฤษฎี ทางด้านการเมือง การปกครอง และอุดมการณ์ในการมีชีวิตที่ดีของสังคมมนุษย์ ซึ่งแต่เดิม อยู่ในรูปของคำสอน คำราเรียน บทเรียน หรือประเด็นที่เป็นหัวข้อสำหรับการถกเถียงในหมู่นักวิชาการชั้นสูง รวมทั้งเรื่องเล่า ตำนาน ต่าง ๆ ซึ่งกระจายอยู่ โดยการนำมาถกเถียง รวบรวมใส่ไว้ในรัฐธรรมนูญที่เป็นกฎหมายสูงสุดและมีอำนาจบังคับใช้ เช่น ปรัชญาของการแบ่งแยกอำนาจอริปไตย ปรัชญาสัญญาประชาคม ปรัชญาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ปรัชญาการให้ความดูแลผู้อ่อนแอในสังคมด้วยรูปแบบรัฐสวัสดิการ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เมื่อครั้งก่อนมีรัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นเพียงความรู้ ความคิด หรือปรัชญาที่ใช้สำหรับศึกษาเล่าเรียนเป็นสำคัญ แต่เมื่อมีรัฐธรรมนูญจึงได้นำความรู้ ความคิด และปรัชญาเหล่านั้นมาบรรจุไว้ ทำให้เกิดการปฏิบัติและมีผลบังคับใช้ได้

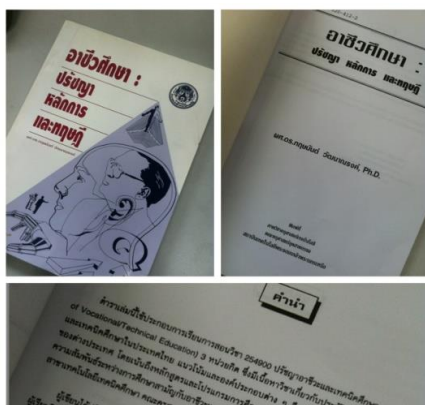
iv ปรัชญาการอาชีวศึกษา

จะเห็นได้ว่าสาระต่าง ๆ ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา และรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส ซึ่งได้ประกาศออกใช้พร้อม ๆ กับประกาศสิทธิมนุษยย์และพลเมืองฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 ด้วย นั้น ทำให้ประเทศต่าง ๆ ในสังคมตะวันตกมีการจัดทำรัฐธรรมนูญ เพื่อนำมาเป็นกฎหมายบังคับใช้ และได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างมากในช่วงเวลาประมาณ 200 ปี ต่อมา ซึ่งเมื่อเทียบกับก่อนหน้านั้น 2000 ปี ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการเท่ากับ 200 ปี ที่ได้เริ่มมีรัฐธรรมนูญประกาศใช้

ตำราเรียนนี้ได้พัฒนามาจากตำราเรียนเล่มแรกใช้ชื่อว่า “อาชีวศึกษา: ปรัชญา หลักการ และทฤษฎี” ซึ่งจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2538 เนื้อหาสาระของตำราเรียนได้ถูกถ่ายทอดให้กับ นักศึกษาหลายรุ่น และเป็นเวลาหลายปี เนื้อหาสาระของตำราเรียนได้รับการปรับปรุงไปสู่การปฏิบัติ ทั้งในบทบัญญัติของพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 และการปฏิบัติในการบริหารจัดการและการเรียนการสอนวิชาชีพในหลาย ๆ สถานศึกษาประเภทอาชีวศึกษา นับเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการทางด้านการอาชีวศึกษาของไทย ที่ได้ร่วมกันผ่านจุดสำคัญ ตั้งแต่ก่อนที่มีการตราพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษาออกมาบังคับใช้ และตลอดต่อเนื่องมาจนถึงหลังจากพระราชบัญญัติได้ประกาศใช้แล้วจนถึงปัจจุบัน

สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นต่อจากนี้ไปคือ การศึกษาเพื่อค้นหากระบวนการ ระบบ หรือวิธีการจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอาชีพที่ดีกว่า หรือประเสริฐกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และสะสมเป็นองค์ความรู้ไว้สำหรับการเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาการอาชีวศึกษาในอนาคตต่อไป

กฤษมนต์ วัฒนธณงค์

เล่มแรกพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2538

คำนำ

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 การอาชีวศึกษากับความต้องการของบุคคลและสังคม	1
บทนำ	1
ความหมายของอาชีวศึกษา	1
ความต้องการของบุคคลและความต้องการของสังคม	5
ความสัมพันธ์ของความต้องการพื้นฐานกับการทำงานและการมีอาชีพ	8
สังคมของมนุษย์ในปัจจุบันเป็นสังคมของผู้ทำงาน (Work-oriented Society)	11
อาชีพและความต้องการของสังคม	12
การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี	13
งานที่เปลี่ยนไปกับอาชีพที่ต้องเลือก	14
ความสำคัญของการศึกษาพื้นฐาน	14
ผลของเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป	15
ผลจากการโยกย้าย	16
การเปลี่ยนอาชีพ	16
การเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน	16
การศึกษากับการโยกย้าย	17
งานคอเสื้อขาวกับงานคอเสื้อน้ำเงิน	17
สรุปท้ายบท	19
กิจกรรม	20
บทที่ 2 ปรัชญากับการอาชีวศึกษา	21
บทนำ	22
ปรัชญาบริสุทธิ์	23
ปรัชญาประยุกต์	23
องค์ประกอบในการสร้างปรัชญา	25
ประวัติอาชีวศึกษาโบราณ	27
นักปรัชญาที่มีแนวคิดทางด้านอาชีวศึกษา	29
ประวัติและ โครงสร้างของอาชีวศึกษาในประเทศไทย	30

	อาชีวศึกษาไทยสมัยสุโขทัยและอยุธยา	31
	อาชีวศึกษาสมัยธนบุรี	32
	อาชีวศึกษาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์	32
	วิวัฒนาการการอาชีวศึกษาของประเทศไทย	32
	ปรัชญากับการศึกษา	39
	อธิบายความสัมพันธ์ของปรัชญากับการศึกษา	40
	ปรัชญากับอาชีวและเทคนิคศึกษา	42
	อาชีวศึกษาและเทคนิคศึกษาของไทยตามฐานแห่งความรู้เชิงปรัชญา	44
	สรุปท้ายบท	45
	กิจกรรม	46
บทที่ 3	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอาชีวศึกษา	47
	บทนำ	48
	หลักการของการอาชีวศึกษา	48
	ปรัชญา Pragmatism ที่มีอิทธิพลต่อการอาชีวศึกษา	51
	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอาชีวศึกษา	54
	จิตวิทยาอาชีวะ: พฤติกรรมด้านอาชีพและการฝึกอบรม	59
	จิตวิทยาอาชีวะคืออะไร	59
	การเลือกอาชีพ	63
	พัฒนาการของพฤติกรรมด้านอาชีพ	64
	สังเคราะห์แบบแผนพฤติกรรมด้านอาชีพ	69
	พฤติกรรมด้านอาชีพและการฝึกอาชีพ	69
	สรุปท้ายบท	72
	กิจกรรม	74
บทที่ 4	ทฤษฎีการอาชีวศึกษาและการออกแบบการศึกษาเพื่ออาชีพ	75
	บทนำ	76
	ทฤษฎีการอาชีวศึกษา	78
	หลักการของการอาชีวศึกษา	80

ทฤษฎีการอาชีวศึกษาของ Charles A. Prosser	81
ประวัติของ Charles Allen Prosser	90
สังเคราะห์หลักการของการอาชีวศึกษา	91
แบบแผนการจัดการอาชีพศึกษา (Career Education Model)	93
อาชีพะและเทคนิคศึกษาในภูมิภาค Asia และ Pacific	96
มาตรฐานอาชีพและมาตรฐานวิชาชีพ	97
มาตรฐานการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษา	98
มาตรฐานด้านผู้เรียนวิชาชีพ	99
มาตรฐานด้านกระบวนการ	102
มาตรฐานด้านปัจจัย	104
จรรยาบรรณของนักอาชีวศึกษา (A Code of Ethics of Vocational Educators)	114
การสอนจริยธรรมกับนักศึกษาวิชาชีพ	118
เทคโนโลยีศึกษา: อาชีวศึกษาสมัยใหม่	125
สรุปท้ายบท	133
กิจกรรม	136
บทที่ 5 การวิจัยและพัฒนาการอาชีพะและเทคนิคศึกษา	137
บทนำ	138
ประเภทของการวิจัย	138
การวิจัยกับคุณภาพการอาชีวศึกษา	146
ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการวิจัย	148
แนวทางการวิจัยและพัฒนาการอาชีพะและเทคนิคศึกษา	149
คุณสมบัติของผู้วิจัยทางด้านการอาชีวศึกษา	152
การนำผลงานวิจัยไปปฏิบัติเพื่อเพิ่มคุณภาพการอาชีวศึกษา	154
สรุปท้ายบท	156
กิจกรรม	158
บทที่ 6 การประเมินคุณภาพการอาชีพะและเทคนิคศึกษา	159
บทนำ	160

ความเข้าใจเรื่องการประเมิน	161
หลักการประเมิน	162
การประเมินตามแนวของ Classical Evaluation Models	163
ทิศทางใหม่ของการประเมินทางเทคโนโลยีการศึกษา	167
การประเมินแบบบูรณาการ (Integrated Evaluation Approach)	169
การประเมินคุณภาพการอาชีวและเทคนิคศึกษา	177
แบบแผนการประเมิน	179
การประเมินแบบ CIPP Evaluation Model	179
การประเมินแบบ Phi Delta Kappa Model	183
การประเมินแบบ Formative-Summative Evaluation	184
จริยธรรมของการประเมิน	185
สรุปท้ายบท	188
กิจกรรม	192
บทที่ 7 พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551	193
บทนำ	194
ตัวบทรายมาตราและคำอธิบาย	194
กิจกรรม	129
บรรณานุกรม	220
ภาคผนวก	222
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒	223
แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓	
พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖	247
แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๓	
ดัชนี	284
Index	293
ประวัติผู้แต่ง	299

บทที่ 1

การอาชีวศึกษากับความต้องการของบุคคลและสังคม

เนื้อหา

บทนำ

ความหมายของอาชีวศึกษา

ความต้องการของบุคคลและความต้องการของสังคม

ความสัมพันธ์ของความต้องการพื้นฐานของมนุษย์กับอาชีพ

อาชีพและความต้องการของสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

งานที่เปลี่ยนไปกับอาชีพที่ต้องเลือก

ความสำคัญของการศึกษาพื้นฐาน

ผลของเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป

ผลจากการโยกย้าย

การเปลี่ยนอาชีพ

การเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน

การศึกษากับการโยกย้าย

งานคอเสื้อากับงานคอเสื้อน้ำเงิน

จุดมุ่งหมาย

เป็นการนำเข้าสู่สภาพความต้องการของบุคคลและสังคมที่ควรคำนึงในการจัดการด้าน

การอาชีวศึกษา เมื่อจบบทเรียน ผู้เรียนมีความสามารถดังนี้

1. อธิบายความหมายของการอาชีวศึกษา และการฝึกวิชาชีพ
2. อธิบายความต้องการของบุคคล ตามทฤษฎีความต้องการและการเลือกอาชีพ
3. แสดงหลักการของการฝึกอาชีพเพื่อสนองความต้องการของบุคคลและสังคม
4. บอกปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการจัดการอาชีวศึกษาในสังคมปัจจุบัน
5. อธิบายผลของเทคโนโลยีที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะของงานและการฝึกวิชาชีพ

บทที่ 1

อาชีวศึกษากับความต้องการของบุคคลและสังคม

บทนำ

การอาชีวศึกษาในอนาคตอันใกล้จะต้องเผชิญกับสิ่งท้าทาย ที่มีพื้นฐานของปัญหาอยู่ในระบบการผลิต เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมส่วนหนึ่งเกิดจากสมาชิกของสังคมที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา การเลือกอาชีพและเชื่อมโยงไปถึงรายได้ที่พอเพียงจะมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข การขาดความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพในส่วนของประชาชน และการขาดช่างฝีมือหรือแรงงานที่มีคุณภาพในส่วนของผู้ประกอบการ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและเศรษฐกิจของโลกทำให้อาชีวศึกษาต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อสนองความต้องการของบุคคลและของสังคมให้ได้

ในอดีตการฝึกอาชีพทำกันในครอบครัวเพื่อการสืบทอดอาชีพจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง การสืบทอดอาชีพนี้มีทุกสาขาอาชีพ ทั้งอาชีพเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม ต่อมาความคิดในการพัฒนาสังคมและตนเองได้เปลี่ยนไป นอกจากต้องการที่จะสืบทอดอาชีพในครอบครัวแล้ว การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสู่เป้าหมายที่ต้องการ ทำให้รัฐบาลเห็นความสำคัญของการอาชีวศึกษาและให้การสนับสนุนทางการเงินและออกกฎหมายต่าง ๆ รองรับงานการอาชีวศึกษา รวมทั้ง พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

การอาชีวศึกษาในอดีตได้พัฒนามาจากการส่งเสริมของรัฐบาลซึ่งมีหลายโครงการที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม หรือไม่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานในขณะนั้น หน้าที่และความรับผิดชอบของอาชีวศึกษาอย่างหนึ่งคือต้องปรับตัวให้ทันกับความต้องการและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การพิจารณาปัจจัยทางด้านสังคม การศึกษา และแรงงาน มีความสัมพันธ์กันมาก เมื่อการอาชีวศึกษาต้องการสร้างคนให้ผลิตสินค้าและบริการตรงตามที่สังคมต้องการ ยิ่งกว่านั้น การพิจารณาจะรวมไปถึงคุณภาพของสินค้าและบริการ ความพอใจในงาน ที่มีระดับคุณภาพถึงเป้าหมายทั้งของผู้ผลิตสินค้าและบริการ ผู้บริโภค และผู้ใช้แรงงานอีกด้วย

ความหมายของการอาชีวศึกษา

พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔ ได้ให้ความหมายของการอาชีวศึกษาว่า “กระบวนการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคน ในด้านวิชาชีพระดับฝีมือ

ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยี” และ ยังให้ความหมายของการฝึกอบรมวิชาชีพว่า “การเพิ่มพูนความรู้และการฝึกทักษะ อาชีพระยะสั้นหรือระยะยาว ทั้งในสถานศึกษาอาชีวศึกษา หรือสถาบันอาชีวศึกษาซึ่งจัดขึ้นเป็นโครงการหรือสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะภายใต้หลักสูตรที่ คณะกรรมการการอาชีวศึกษากำหนด”

คำว่าอาชีวศึกษา ที่ใช้ต่อไปนี้เป็นมาจากคำภาษาอังกฤษสองคำที่มีความหมายเหมือนกันคือ Vocational Education และ Occupational Education ซึ่งรวมไปถึง Technical Education หรือ เทคนิคศึกษาด้วย รัฐสภาอเมริกันได้ให้ความหมายของการอาชีวศึกษา (Vocational Education) ในปี ค.ศ. 1976 ว่าเป็นโปรแกรมการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อเตรียมให้คนได้มีงานทำทั้งที่รับค่าจ้างและไม่มีค่าจ้าง หรือเพื่อการเตรียมคนให้เหมาะกับตำแหน่งงาน ไม่มุ่งหวังเพื่อให้ได้ปริญญาหรือวุฒิที่สูงขึ้นอย่างเดียว ซึ่งความหมายนี้จะกว้างและสะท้อนทัศนะของกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษาของอเมริกัน และขอบเขตความรับผิดชอบของผู้นำด้านการอาชีวศึกษาอีกด้วย

กลุ่มของการอาชีวศึกษา ได้แก่ Agricultural Education, Business and Office Education, Distributive Education, Health Occupations Education, Home Economics Education, Trade and Industrial Education, Technical Education, Industrial Arts Education การอาชีวศึกษายังรวมถึงการให้คำปรึกษาและแนะแนวด้านอาชีพ ซึ่งทำควบคู่ไปกับการจ้างงาน เมื่อกล่าวถึงกลุ่มงานในวิชาชีพ การอาชีวศึกษาจะหมายถึงสิ่งที่กล่าวข้างต้นทั้งหมด ถึงแม้ชื่อของกลุ่มวิชาชีพอาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและความนิยม แต่ภาพรวม ๆ ของการอาชีวศึกษายังประกอบไปด้วยกลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ ดังกล่าว ซึ่งส่วนมากสถาบันการสอนวิชาชีพเหล่านี้จะเป็นวิทยาลัยชุมชน (Community Colleges)

ในบางรัฐของสหรัฐอเมริกาได้ให้ความแตกต่างระหว่าง Vocational Education และ Occupational Education ไว้ดังนี้

Occupational Education เป็นโปรแกรมการศึกษาจัดขึ้นเพื่อฝึกให้คนมีอาชีพหรือมีงานทำ (Work-Study Program) โดยจัดการศึกษาให้กับผู้ที่เรียนช้า (Slow Learners)

Vocational Education เป็นโปรแกรมการศึกษาวินิจฉัยที่รัฐบาลสนับสนุนแก่ประชาชนทั่วไป

สำหรับในประเทศไทยการให้ ความหมายของ “การอาชีวศึกษา” สอดคล้องกับภาษาอังกฤษว่า Vocational Education และ ความหมายของ “การฝึกอบรมวิชาชีพ” นิยมใช้คำว่า Vocational Training ส่วนคำว่า Occupational Education ซึ่งมีความหมายถึง “การฝึกอาชีพ” เช่นกัน

4 ปรัชญาการอาชีวศึกษา

ดังนั้นคำว่า “การฝึกอาชีพ” กับคำว่า “การฝึกวิชาชีพ” ในภาษาไทย จึงมีความหมายเหมือนกันในเป้าหมาย (Goal) ของการฝึก ซึ่งสามารถใช้แทนกันได้ แต่การเลือกใช้คำอาจขึ้นอยู่กับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ จะนำไปใช้เพื่อให้สอดคล้องกับการใช้ภาษาของหน่วยงาน หรือโครงการ หรือ การบรรลุจุดประสงค์ (Objectives) ของการดำเนินงานในแต่ละหน่วยงาน หรือ แต่ละองค์กร

สำหรับ “การศึกษาพิเศษ” หรือ Special Education นั้นเป็นการจัดการศึกษาให้กับผู้มีความบกพร่องทางด้านต่าง ๆ จำเป็นต้องมีกระบวนการจัดการศึกษา ที่แตกต่างจากปกติ และ อาจมี “การฝึกวิชาชีพ” หรือ “การฝึกอาชีพ” ด้วย

การอาชีวศึกษาของไทยได้เคยแบ่งกลุ่มวิชาชีพไว้ประมาณ 5 กลุ่มหลัก ได้แก่ ประเภทวิชาชีพเกษตรกรรม คหกรรม ช่างอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมและบริหารธุรกิจ และศิลปหัตถกรรม (ซึ่งเรียกว่า 5 กรรม) ปัจจุบัน (พ.ศ. 2556) สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) มีจำนวน 415 แห่ง ประกอบด้วย

1. วิทยาลัยเทคนิค 110 แห่ง
2. วิทยาลัยอาชีวศึกษา 36 แห่ง
3. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี 43 แห่ง
4. วิทยาลัยสารพัดช่าง 53 แห่ง
5. วิทยาลัยการอาชีพ 142 แห่ง
6. วิทยาลัยพณิชยกรรม 5 แห่ง
7. วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรมการต่อเรือ 3 แห่ง
8. วิทยาลัยศิลปหัตถกรรม 2 แห่ง
9. วิทยาลัยบริหารธุรกิจและการท่องเที่ยว 3 แห่ง
10. วิทยาลัยประมง 4 แห่ง
11. กาญจนาภิเษกวิทยาลัยช่างทองหลวง 1 แห่ง
12. วิทยาลัยเทคโนโลยีและการจัดการ 11 แห่ง
13. วิทยาลัยอาชีวศึกษาเทคโนโลยีฐานวิทยาศาสตร์ 1 แห่ง
14. ศูนย์ฝึกอบรมวิศวกรรมเกษตร 1 แห่ง

อย่างไรก็ตามการอาชีวศึกษาจะต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมเพื่อจะทำให้เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง และจะต้องให้เป็นที่น่าพอใจของผู้ประกอบอาชีพในตำแหน่งต่าง ๆ นั้นด้วย การใช้ความสามารถของคนให้สูงสุดเต็มที่ซึ่งเป็นที่ยอมรับในการจ้างงานและตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ จะเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดความพอใจในการทำงาน รวมไปถึงศักดิ์ศรีและกลายเป็นลักษณะของชุมชนหรือสังคมนั้น ในที่สุดการอาชีวศึกษาต้องหาจุดพอดีในด้านสนองความต้องการของแต่ละคนและความต้องการของสังคมส่วนรวม

ความต้องการของบุคคลและความต้องการของสังคม

การอาชีวศึกษามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ สนองความต้องการด้านการมีอาชีพของแต่ละบุคคลโดยยึดถือพื้นฐานความสามารถของบุคคลนั้นเป็นฐาน เช่น คนหนึ่งต้องการเป็นวิศวกรแต่ไม่สามารถเรียนวิศวกรรมศาสตร์ในมหาวิทยาลัยได้ ด้วยเหตุผลต่าง ๆ การอาชีวศึกษาควรจะต้องสนองความต้องการนี้ให้สูงสุดตามระดับความสามารถและเป็นไปได้ในสภาพและปัจจัยที่เขา มีอยู่ เช่น เปิดหลักสูตรวิชาช่าง ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และ ระดับปริญญาตรีสายเทคโนโลยี หรือ สายปฏิบัติการเป็นขั้นตอนหรืออาจจะเริ่มต้นด้วยระดับวิชาชีพระยะสั้น แล้วไปสู่ระดับประกาศนียบัตรช่างฝีมือ (ปชม.) ก่อน โดยมีผู้ที่ให้คำปรึกษาและแนะแนว ที่จะสามารถชี้ช่องทางในอาชีพที่แต่ละบุคคลชอบ การทำงานในสิ่งที่ตนเองชอบและมีความถนัดที่จะทำ เป็นความพอใจพื้นฐานของมนุษย์ที่การอาชีวศึกษาไม่ควรละเลยที่จะคำนึงถึง

การก้าวสู่ความเป็นผู้นำด้านเศรษฐกิจจำเป็นต้องอาศัยทักษะที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของสินค้าและบริการ ในโลกของธุรกิจแบบเสรีนิยม ที่มีการแข่งขันตลอดเวลา ในสภาพการณ์ของเศรษฐกิจและความเปลี่ยนแปลงให้ทันกับสภาพการณ์ของโลก ทำให้ผู้นำหรือผู้บริหารอาจจะลืมส่งเสริมส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งของสังคม คือ เสรีภาพของบุคคลในสังคมที่บุคคลจะประกอบอาชีพ และมีชีวิตอยู่อย่างที่เขาเหล่านั้นต้องการ ในสังคมประชาธิปไตย การสร้างความสุขของความ ต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในภาคอุตสาหกรรมกับเสรีภาพและอิสรภาพในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพของบุคคลควรต้องจัดให้มีความสมดุลในสังคมด้วย

การเข้าใจบทบาทของอาชีพในชีวิตของบุคคลจำเป็นต้องเข้าใจความต้องการของแต่ละบุคคล ความคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับการมีอาชีพของคนก็เพื่อต้องการให้มีเศรษฐกิจที่มั่นคง มีปัจจัยในการดำรงชีวิตพื้นฐาน และจะมีความต้องการเพิ่มขึ้น ๆ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเรื่องความพอใจในงาน (Job Satisfaction) พบว่าบุคคลคาดหวังเรื่องความพอใจในงานมากกว่ารายได้

6 ปรัชญาการอาชีวศึกษา

หมายถึงความพอใจในงานมีสูงกว่าความพอใจในรายได้ การเลือกหางานของคน สิ่งเราที่พิจารณา คือสภาพของงานและความชอบ ส่วนรายได้หรือผลตอบแทนเป็นอันดับรอง เนื่องจากวิทยาการ ด้านความต้องการของมนุษย์มีการศึกษามาเป็นเวลานาน และผลการศึกษา ยังคงยืนยันสิ่งที่ได้พบมาในอดีตและยังคงยอมรับกันถึงปัจจุบันถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง แต่ไม่ถึงกับมีการคัดค้านหักล้างผลการศึกษา ตัวอย่างเช่น

Cleenton, G.A. (1949) ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความต้องการของบุคคลได้แสดงลำดับความต้องการไว้พอสังเขปได้ดังนี้

1. อาหาร
2. สุขภาพดี
3. กิจกรรม
4. การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก
5. การเป็นอิสระ
6. ความสัมฤทธิ์ผลในสิ่งที่ทำ
7. การให้คนอื่นเห็นพ้องหรือเห็นด้วยกับคนอื่น
8. การได้ใช้ความคิด

Vernon, M.D. (1938) ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการในการทำงานพบว่า แรงผลักดันที่ผู้หญิงจบมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาต้องการทำงานมีสาเหตุมาจาก เพื่อให้เกิดการยอมรับของสังคมเป็นอันดับแรก และเพื่อการมีรายได้ ตามด้วยเพื่อการได้ช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อการมีกิจกรรมเพื่อความเป็นอิสระ มีอำนาจ มีความเด่น สังคมชื่นชม และงานนั้นง่ายและสะดวกในการทำงานตามลำดับ

Hendrick, I. (1943) เชื่อว่าการทำงานของมนุษย์เป็นธรรมชาติแห่งความต้องการจากจิตใจ และต้องการใช้ฝีมือ เครื่องมือเพื่อควบคุม และเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม

Fraser, John M. (1971) แยกความต้องการของมนุษย์ได้ 3 กลุ่มดังนี้

กลุ่มด้านวัตถุ (Material Needs) ซึ่งได้แก่ปัจจัยพื้นฐาน อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

กลุ่มสังคม (Companion Needs) ได้แก่ ความต้องการอยู่ร่วมกันและได้สมาคมกับผู้อื่นในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านการงานและอาชีพ

กลุ่มความต้องการจากจิตใจ (Ego Needs) ซึ่งเป็นความต้องการด้านวัตถุและด้านสังคมของแต่ละบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างกันไป ในกลุ่มนี้จะให้คุณค่าของแต่ละบุคคลมาก

บทที่ 1 การอาชีวศึกษากับความต้องการของบุคคลและของสังคม

แล้วความต้องการต่าง ๆ ตามทฤษฎีเหล่านี้เกี่ยวข้องกับอย่างไรกันกับอาชีพ ทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีการนำมาประยุกต์และอธิบายความต้องการของมนุษย์กับการเลือกอาชีพโดย Abraham H. Maslow (1954) มองบุคคลแต่ละคนว่ามีความต้องการหลายด้านสัมพันธ์กันในส่วนรวมเพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุด และลำดับขั้นตอนของความต้องการทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับอาชีพนั้น Maslow ได้จัดไว้ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs)
2. ความต้องการด้านความปลอดภัย (Safety Needs)
3. ความต้องการเป็นเจ้าของและต้องการความรัก (Need for belongingness and love)
4. ต้องการให้รู้ว่าตนเองมีความสำคัญ เป็นที่นับถือ มีสิ่งที่ทำแล้วสนองความต้องการทางจิตใจ และเป็นอิสระ (Need for importance, respect, self-esteem, independence)
5. ต้องการข่าวสารข้อมูล (Need for information)
6. ต้องการความเข้าใจ (Need for understanding)
7. ต้องการความสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย (Need for beauty)
8. ต้องการถึงจุดหมายที่ตนเองปรารถนาสูงสุดในชีวิต (Need for self-actualization)

ความต้องการทั้ง 8 ขั้นนี้ได้ถูกจัดเรียงไว้ตามลำดับ ซึ่งเริ่มจากความต้องการในการมีชีวิตอยู่ด้วยอาหารและเครื่องคิม เมื่อขั้นนี้สำเร็จแล้วจะต้องการที่อยู่อาศัย ความปลอดภัยและการได้อยู่ร่วมกันและเพิ่มขึ้น ๆ หนทางที่จะพัฒนาให้คนได้สนองความต้องการถึงขีดสุดต้องผ่านขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นเสียก่อน ซึ่งจุดนี้เองทำให้เกิดข้อโต้แย้งว่า ถ้าคนยังมีความต้องการระดับล่างอยู่จะไม่สามารถเกิดความต้องการหรือมีพฤติกรรมที่สนองความต้องการขั้นสูงขึ้นได้โดยใช่หรือไม่

Maslow ไม่ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความต้องการแต่แน่นอนที่สุด ความแตกต่างระหว่างบุคคลที่ปรากฏอยู่และมีอิทธิพล เช่น ถ้าบุคคลใดบุคคลหนึ่งมีความต้องการด้านข่าวสารข้อมูล หรือความสวยงามความเป็นระเบียบเรียบร้อยสูง ถึงเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ ซึ่งอาจจะแตกต่างไปจากบุคคลอื่นที่มีระดับของความต้องการในด้านต่าง ๆ มากน้อยต่างกัน จะเห็นได้ว่าขั้นของความต้องการนั้นยังมีระดับของความเข้มในแต่ละขั้นอีก และระดับของความเข้มในแต่ละขั้นมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ การจัดการอาชีวศึกษาต้องไม่ลืมเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลในความเข้มของแต่ละลำดับขั้นของความต้องการ

8 ปรัชญาการอาชีวศึกษา

ความสัมพันธ์ของความต้องการพื้นฐานกับการทำงานและการมีอาชีพ

การประยุกต์ทฤษฎีความต้องการของ Maslow (Maslow's Theory) มาอธิบายจิตวิทยาการทำงานและการมีอาชีพนั้นเป็นที่นิยมนักกว้างขวางถึงแม้ว่าในสังคมปัจจุบันยังไม่มีวิธีการที่แน่นอนในการสร้างความพอใจให้กับบุคคลในอาชีพต่าง ๆ ในระดับความต้องการขั้นสูง ๆ ได้ แต่อาชีพต่าง ๆ จะสามารถทำความพอใจและสนองความต้องการพื้นฐานได้ เช่น อาหารและเครื่องคั้นจากรายได้ที่ทำมาได้แลกเปลี่ยนเป็นอาหารและปัจจัยจำเป็นอื่น ๆ ที่ต้องการ เช่นเดียวกับความปลอดภัย ไม่เพียงแต่การมีบ้าน และมีการรักษาพยาบาลที่ดีแต่ยังหมายถึงความอบอุ่นใจในระยะยาวที่มีอยู่ด้วย ในสภาพของการมีงานทำทั้งจากที่เกษียณอายุแล้ว ซึ่งการศึกษาได้พบบทสรุปซ้ำ ๆ ว่า บุคคลจะเลือกอาชีพที่ให้ความมั่นคงในระยะยาว ถึงแม้ว่าจะมีรายได้น้อยกว่าอาชีพที่มีรายได้มากแต่ไม่มีความมั่นคงในอนาคต

ความต้องการพื้นฐานทางด้านสังคม มนุษย์ต้องการเพื่อน ต้องการรักคนอื่นและต้องการให้ผู้อื่นรัก ซึ่งอาจเป็นความพอใจประกอบส่วนหนึ่งจากการทำงานหรือการมีอาชีพ เพราะนอกจากจะได้มีการติดต่อกับผู้อื่นเป็นธรรมชาติส่วนตัวสังคมแล้วยังได้สนองความต้องการด้านจิตใจบางอย่างอีกด้วย ความต้องการด้านความพอใจจากตนเองเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนที่ทำให้คนเลือกอาชีพที่ตนต้องการเพื่อสนองความต้องการจากจิตใจนี้ เช่น คนในวัยหนุ่มสาวต้องการอยากรู้อยากเห็น และท่องเที่ยวไป เป็นความพอใจส่วนตัว มักจะชอบเลือกงานท้าทายและมีการเดินทางท่องเที่ยวไปในโลกกว้างมากกว่างานที่ต้องประจำอยู่กับที่ และถ้าความต้องการด้านนี้ไม่ได้รับการสนองตอบจะทำให้บุคคลนั้นเฉื่อยชากับงานที่ไม่เหมาะกับวัยและความต้องการของตนเอง

ความต้องการจากจิตใจส่วนลึกของคนนั้น บุคคลสามารถบรรลุได้ในทุกสาขาอาชีพ แต่ถ้าความต้องการนั้นตรงกับงานที่ทำอยู่จะทำให้คนนั้นทุ่มเทและเอาใจใส่กับงานมากกว่าคนที่มีความต้องการไม่ตรงกับงานที่เขาทำ และการทำงานของเขามีโอกาสบรรลุความต้องการด้านจิตใจส่วนลึกของเขาเหล่านั้นได้

Witty, P.A. and Lehman, H.C. (1926) ได้ศึกษาพบว่าคนที่ทำงานและมีผลงานดีไม่จำเป็นต้องเป็นคนมีสติปัญญาดี แต่คนที่มีความสติปัญญาระดับกลาง ๆ และมีความมุ่งมั่น สามารถสร้างงานและผลงานที่ดีเด่นมากกว่าคนที่สติปัญญาดีแต่ไม่ได้ทำอะไร จากการศึกษาพบว่าคนที่ประสบความสำเร็จในอาชีพมักจะเป็นคนที่มีความต้องการจากใจตรงกับสภาพงานที่เขาทำอยู่ ถึงแม้ว่าสติปัญญาจะไม่สูงมากก็ตาม จึงมีการทุ่มทั้งแรงกายและแรงใจอย่างเต็มที่เพื่อบรรลุจุดหมายที่มีการทุ่มเททั้งแรงใจแรงกายและส่งผลเป็นอัตราส่วนที่มากกว่าคนที่มีความสติปัญญาดีแต่ขาดกำลังใจที่จะทำงาน

บทที่ 1 การอาชีวศึกษากับความต้องการของบุคคลและของสังคม

บุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำจะยึดถือความมั่นคงทางการทำงานมากกว่าบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง สอดคล้องกับการค้นพบของ Maslow ซึ่งอธิบายได้ว่า เพราะบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงได้สนองความต้องการประเภทนี้แล้ว ขณะที่บุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำยังไม่ได้รับความต้องการด้านนี้ จากการศึกษายังพบอีกว่าบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงมักชอบแสดงออก เข้าสังคม ชอบความสวยงาม และตามใจตนเองมากกว่าบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ เพราะบุคคลเหล่านี้ยังมีความต้องการยังไม่ถึงระดับนี้

เมื่อพิจารณาถึงความต้องการของบุคคลต่อการเลือกอาชีพหรือการทำงานทำยังมีทฤษฎีของ Douglas McGregor และ Fred Herzberg ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามของทฤษฎี X, Y, Z โดยที่ McGregor ได้แยกปรัชญาเกี่ยวกับงานและมนุษย์ไว้สองทฤษฎีใหญ่ ๆ ได้แก่ ทฤษฎี X และทฤษฎี Y ซึ่งมีลักษณะดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงทัศนะของทฤษฎีแบบดั้งเดิม (X) กับแบบปัจจุบัน (Y)

Theory X, the traditional view	Theory Y, the current view
1. คนส่วนมากมีนิสัยไม่ชอบที่จะทำงาน 2. คนส่วนมากจะเลื่องงานถ้าเป็นไปได้ 3. คนส่วนมากจะต้องมีการบังคับ ควบคุม หรือใช้วิธีการข่มขู่ลงโทษ เพื่อให้ทำงานเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายของหน่วยงาน 4. คนส่วนมากชอบให้มีการสั่งการเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ 5. คนส่วนมากมีความกระตือรือร้นน้อย แต่ต้องการความมั่นคงในงาน	1. คนส่วนมากไม่ใช่มีนิสัยไม่ชอบทำงาน แต่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขการทำงานมากกว่าว่าเป็นงานที่พอใจหรือเป็นงานที่ไม่ชอบ 2. คนส่วนมากจะทำตามที่ตนต้องการตามทิศทาง ความชอบภายใต้เงื่อนไขที่ตนพอใจ 3. คนส่วนมากจะมองหาจุดมุ่งหมายของตนเอง เพื่อให้ถึงจุดหมายภายใต้เงื่อนไขของตน 4. ภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสมคนทั่วไปจะแสวงหาความรับผิดชอบ 5. ประสิทธิภาพของการคิดสร้างสรรค์และงานประดิษฐ์คิดค้น พบมากในคนทั่วไปแต่เป็นเพราะคนส่วนมากไม่ได้ใช้ศักยภาพให้เต็มที่

10 ปรัชญาการอาชีวศึกษา

ในทฤษฎี X นั้นมีการศึกษาและวิจัยน้อย ส่วนมากเป็นการสรุปตามความคิดของนักวิชาการ ส่วนทฤษฎี Y ศึกษาตามลักษณะของพฤติกรรมมนุษย์และแรงจูงใจจากนักวิจัยผู้มีประสบการณ์ทางด้านพฤติกรรมศาสตร์และสรุปว่า คนทั่วไปมีความต้องการที่ไม่เคยพอและไม่สามารถจะสนองความต้องการนั้นได้ทั้งหมด

สำหรับทฤษฎี Z เป็นการรวมเอาหลักการทางด้านพฤติกรรมศาสตร์และวิทยาศาสตร์เข้าด้วยกัน โดยทฤษฎี Z เสนอแนวคิดว่าการบริหารและจัดการที่ได้ผลต้องสามารถจัดกระทำส่วนที่เกี่ยวข้องหรือมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลกับหน่วยงานให้ได้ ทฤษฎีนี้บางครั้งเรียกว่าเป็น System Approach โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการในการเกี่ยวข้องกันดังนี้

1. ขนาดของหน่วยงาน (Organization Size)
2. ระดับของการติดต่อปะทะสังสรรค์กัน (Degree of interaction)
3. บุคลิกภาพของคนในหน่วยงาน (Personality of members)
4. ความสอดคล้องกับเป้าหมาย (Congruence of goals)
5. ระดับของการตัดสินใจ (Level of decision making)
6. สภาพการณ์ของระบบ (State of the system)

ด้วยการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในหน่วยงานจะทำให้บุคคลในองค์กรสามารถเข้าใจได้ว่าควรจะทำอะไร และอย่างไร ในสภาพต่าง ๆ เพื่อบรรลุจุดหมายของหน่วยงาน

Fred Herzberg (1966) ได้ทำการศึกษาคนที่มีความพอใจทำงานและคนที่ไม่มีแรงจูงใจทำงาน องค์ประกอบบางตัวนั้นนำไปสู่แรงจูงใจในการทำงาน Herzberg กล่าวว่า ความเจริญเติบโต ความรับผิดชอบ ความสำเร็จ ความก้าวหน้า และการได้รับการยอมรับและเป็นที่รู้จักเป็นแรงจูงใจในการทำงานทั้งสิ้น ผู้ที่ไม่มีสิ่งเหล่านี้จะขาดแรงจูงใจ การให้สิ่งเหล่านี้อาจไม่ใช่การเพิ่มแรงจูงใจ แต่อาจเป็นเพียงป้องกันไม่ให้เบื่องาน สภาพการทำงานที่ดีไม่ใช่แรงจูงใจให้ทำงาน ความก้าวหน้าและความรับผิดชอบต่าง ๆ นั้นมีส่วนอย่างมาก Herzberg จึงนิยามพัฒนาความรับผิดชอบในการทำงานมากกว่าสภาพของงานในการจะส่งเสริมให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานให้มีประสิทธิภาพ

ถึงแม้ว่าบุคคลทั่วไปจะมีความคล้ายกันในเรื่องของความต้องการ แต่ในแต่ละคนจะมีความเห็นในระดับต่างกันและพอใจในระดับต่างกันตามที่ Fraser (1971) ได้ศึกษาและสรุปไว้ว่า

“...ความต้องการที่จะหาเลี้ยงชีวิต ความรู้สึกว่าได้รับความพอใจและยอมรับในกลุ่มของตน การประสบความสำเร็จอย่างมีนัยสำคัญในฐานะของปัจเจกบุคคล ที่จะมีความสำเร็จได้

บทที่ 1 การอาชีวศึกษากับความต้องการของบุคคลและของสังคม

เป็นปัจจัยหลัก ๆ ของแรงจูงใจ ขณะที่ความแตกต่างเกิดขึ้นเป็นบ่อเกิดของความพอใจ สำหรับสังคมสมัยใหม่ซึ่งมีความซับซ้อน คละเคล้า แตกต่างกันไป ในสังคมที่มีความหลากหลาย ตามแต่วิถีชีวิตของแต่ละคนจะเป็น และกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมเป็นสิ่งที่สร้างความพอใจให้กับบุคคลในกลุ่ม บุคคลแต่ละคนจะมีความพอใจในรูปแบบเฉพาะของตนเองตามฐานะและสภาพที่ตนเป็นอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะส่วนตัวและไม่เหมือนกับใคร...”

ข้อสรุปในการทำงานนี้จะส่งเสริมแนวความคิดเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งในด้านความต้องการ และความพอใจในงานที่ทำอยู่หรืองานที่จะเลือกทำ ความคิดในเรื่องของงาน และบุคคลสามารถนำมาสัมพันธ์กันเพื่อทำให้มองเห็นถึงภาพรวม ๆ ที่ทำให้การเลือกงานและทำงานนั้นได้แก่

สังคมของมนุษย์ในปัจจุบันเป็นสังคมของผู้ทำงาน (Work-oriented Society)

ในสังคมปัจจุบัน งานและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานใช้เวลาส่วนมากของแต่ละวันไปมาก และถ้าคำนวณแล้วในช่วงชีวิตมนุษย์ เวลาทำงานจะมีเฉลี่ยประมาณ 40 ปี จากสถิติพบว่า ผู้หญิงอเมริกันที่เป็นโสดและทำงานนอกบ้านจะมีเวลาทำงานประมาณ 40 ปี แต่ถ้าแต่งงานและไม่มีลูกจะใช้เวลาทำงาน 30 ปี และถ้าแต่งงานแล้วมีลูกจะมีเวลาระหว่าง 15-25 ปี ถึงแม้จะมีปัญหาด้านชั่วโมงงานน้อยและเกษียณงานเร็ว แต่สังคมปัจจุบันเป็นสังคมของการทำงาน การที่บุคคลมีงานทำ และแสวงหา งานทำจึงเป็นค่านิยมสำคัญสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. สังคมของการทำงานหรือการมีงานทำเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดเกียรติภูมิ และศักดิ์ศรีแก่ตน โดยเฉพาะกลุ่มบุคคลที่มาจากฐานะระดับกลางและผู้ที่ยอมรับค่านิยมของคนระดับกลาง

2. งานสามารถให้สภาพการแห่งความพอใจที่แต่ละคนต้องการได้ ผู้คนทั้งหลายทำงานด้วยเหตุผลอื่น ๆ อีกนอกจากเงิน

Ginzbang, E. (1951) ได้แบ่งประเภทของความพอใจในงานได้ 3 ประเภท ได้แก่

1. พพอใจในสภาพภายนอก (Extrinsic Satisfactions) พวกนี้จะเกาะติดแน่นอยู่กับงาน และพอใจกับผลตอบแทนทั้งเงินเดือนและโบนัส เช่น งานรัฐวิสาหกิจของประเทศไทย และข้าราชการ ซึ่งมีความพอใจในผลตอบแทนซึ่งอาจไม่ใช่ในรูปของเงิน

2. พพอใจสภาพภายใน (Intrinsic Satisfactions) เป็นความพอใจในตัวเองหรือเนื้อแท้ของงาน โดยมีผลมาจากสองส่วน ได้แก่ ความสบายใจเมื่อได้ทำงานที่ตนเองมีส่วนสำนึกของหน้าที่และความรับผิดชอบในการทำงานเพื่อให้เกิดความสำเร็จเพื่อสังคมจะได้ทราบถึงความสามารถของตน